

İranlı Ziyaretçilerin Van'ın Kültürel Mirasına Bağlı Rekreatif Etkinliklerine İlgi ve Katılımları

Interest and Participation of Iranian Visitors in Recreational Activities Related to Van's Cultural Heritage

Avşin AYHAN KAYA^a ve Bilgehan GÜLCAN^b

^a Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreatif Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye.

^b Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreatif Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye.

Özet

Destinasyondaki kültür mirası, o destinasyondaki rekreatif etkinliklerine kaynaklık ederek önemli rol üstlenebilmektedir. İranlı ziyaretçilerin Türkiye'deki başlıca destinasyonlarından biri olan Van, sahip olduğu zengin kültür mirası ile ziyaretçilerine farklı rekreatif etkinlikleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Diğer taraftan bu zengin kaynak, şehirdeki rekreatif etkinliklerde yeterince rol üstlenememektedir. Bu çalışmada Van'ın başlıca kaynak pazarı olan İranlı ziyaretçiler için şehrin zengin mirasının rekreatif kaynağı olarak yeterince rol alamamasının nedenlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Nitel araştırma türünde ve fenomenoloji deseninde gerçekleştirilen çalışmada, İranlı ziyaretçilerin kültürel mirasa bağlı rekreatif faaliyetlere katılım istekliliğine yönelik veriler, yarı yapılandırılmış formlar kullanılarak turizminin ildeki farklı paydaşları ile yapılan görüşmelerle elde edilmiştir. Sonuçlara göre, şehrin somut özellikle de somut olmayan kültürel miras varlıkları hakkında İranlı ziyaretçilerin oldukça yetersiz bilgi ve farkındalığının olduğu anlaşılmıştır. Kültürel mirasa bağlı rekreatiflere yönelik ilgi azlığı ise, ziyaretçilerin genel olarak eğlence, gezme ve alışveriş odaklı geliş amacına ve iki kültür arasındaki var olan benzerlikle açıklanmaktadır. Paydaşların sahip olduğu bu bakış açısının, ilde yeni rekreatif ürün ve hizmet geliştirmede kültür varlıklarını bir kaynak olarak kullanma fikrini de olumsuz etkilediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rekreatif, Kültürel Miras, Van, İranlı Ziyaretçiler.

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 18.09.2021
Kabul Tarihi 12.10.2021

Sayı Editörü

Sağbetullah MERİÇ

Abstract

Cultural heritage in destinations can play an important role by being a source for recreational activities in that destination. Van, one of the main destinations for Iranian visitors in Turkey, offers its visitors important opportunities for different recreational activities with its rich cultural heritage. On the other hand, this rich resource cannot play a sufficient role in recreational activities in the city. In this study, it is aimed to determine the reasons why the rich heritage of the city does not play a sufficient role as a recreational resource for Iranian visitors, which is the main international source market of Van. The data of the study, which was carried out in qualitative research type and phenomenology pattern, were obtained through interviews with different partners of tourism in the city using semi-structured forms. According to the results, it is understood that Iranian visitors have a very low level of knowledge and awareness about the city's tangible, especially intangible cultural heritage assets. The lack of interest in cultural heritage-related recreation is explained by the general purpose of visitors for entertainment, sightseeing and shopping, and the similarity between the two cultures, according to city tourism partners. In addition, this perspective of the partners seems to negatively affect the idea of using cultural assets as a resource in developing new recreational products and services in the city.

Keywords: Recreation, Cultural Heritage, Van, Iranian Visitors.

Sorumlu Yazar

Avşin Ayhan Kaya
avsinayhan@gmail.com

Önerilen Atıf:

Kaya, A. A. ve Gülcen, B. (2021). İranlı Ziyaretçilerin Van'ın Kültürel Mirasına Bağlı Rekreatif Etkinliklerine İlgi ve Katılımları. *Journal of Academic Tourism Studies*, 2(2): 68-87.

1. GİRİŞ

Günümüzde insanların içerisinde bulundukları yoğun çalışma hayatı, olumsuz hayat koşulları, çevre kirliliği gibi birçok durum insanların duygusal ve fiziki olarak yıpranmalarına sebebiyet vermekte, yaşanan bu olumsuzluklar insanları temelinde eğlence ve dinlenme olan rekreasyon faaliyetlerine yöneltmektedir (Meriç ve Bozkurt, 2017: 156). Eğlenme, dinlenme ve öğrenme boyutları olan rekreasyon etkinliklerinin içinde kültürel miras unsurlarının önemli bir yeri vardır. Şehirlerin hafızalarını yansıtan kültürel miras, aynı zamanda farklı rekreatif faaliyetler için de önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Kültürel miras unsurlarına bağlı rekreatif etkinlikler, bir taraftan eğlendirirken, diğer taraftan deneyimlemeler aracılığıyla kalıcı kültürel öğrenmeye de imkân tanımakta, bu sayede kültürel mirasın sürdürülebilirliğine de olumlu katkılar yapmaktadır. Bu bağlamda rekreasyon aynı zamanda toplumlar arası kültürel etkileşim ve iletişimin artmasına da katkı sağlayabilmektedir.

Van, tarihi uygarlıkların harika kalıntıları, muhteşem doğal çekicilikleri, sıcak ve samimi halkından oluşan değerleri ile ziyaretçiler için çekim merkezi olabilecek potansiyeldedir (Alaeddinoğlu, 2007: 2). Sahip olduğu bu potansiyeli ve ziyaretçi ilgisi ile Van, Türk turizminin Doğu Anadolu bölgesindeki bilinen bir destinasyon kimliğini taşımaktadır. Van'ı ziyaret eden yabancı turistlerin milliyetlerine bakıldığında ilk üç sırayı İran, Almanya ve Fransa vatandaşlarının aldığı söylenebilir (Sevinç ve Azgün, 2012: 20). Ancak şehir, uzun zamandır asıl olarak İranlı ziyaretçilerin gözdesi durumundadır ve "Van'a gelen turistlerin %99,6'sını İranlılar oluşturmaktadır" (DAKA 2018: 41). Böylece Van, uzun zamandır tek bir dış kaynak pazara bağımlı durumdadır. Bu durum Van merkezli yabancı ziyaretçilere yönelik araştırmaların neredeyse tamamının İranlı ziyaretçiler merkezli olmasını da beraberinde getirmektedir.

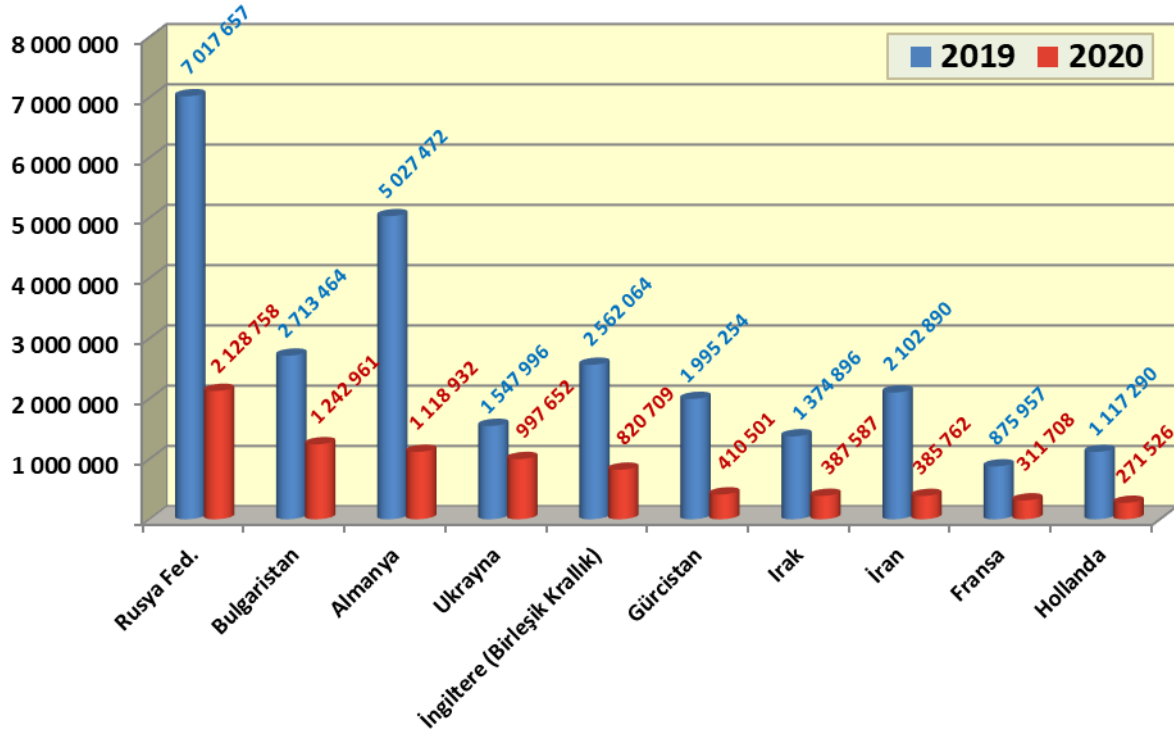
İranlı ziyaretçilerle ilgili yapılan sınırlı sayıdaki araştırmaların büyük çoğunluğu amaç, yöntem ve konu açısından birbiriyle benzerlik göstermektedir. Hemen tüm araştırmalar ziyaretçilerden birincil veri toplayarak ve İranlı ziyaretçileri anlamaya yönelik biçimde, ziyaretçi profili, seyahat amacı, memnuniyeti ve harcamalarına odaklanmaktadır (Duman, 2016, Çetin 2017, DAKA 2018, Yılmaz ve Karaağaç 2019, Karaca, 2019, Şit ve Alaeddinoğlu 2020). Bu kapsamda konu ve yöntem açısından Akdağ'ın (2018) İranlı turistlerin yerel toplum ve sosyal yaşam üzerindeki etkisine yönelik araştırması ile ayrıca örneklem büyüklüğü, kapsam ve bütçe imkanları açısından da 2018 yılında Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) ile TÜİK Van Bölge Müdürlüğü ile iş birliğiyle gerçekleştirilen çalışmalar diğerlerinden farklılık göstermektedir. Yapılan bu çalışmada ise gerek konusu ve yöntemi gerekse veri kaynağının ziyaretçilerden ziyade onlara ürün arzı yapan il turizminin başlıca paydaşlarından oluşması bakımından diğer araştırmalardan farklılık göstermektedir.

İranlı ziyaretçilerin başlıca geliş amaçları gezme, eğlenme ve alışveriş biçiminde sıralanmaktadır. İranlı ziyaretçilerin gerek geliş amaçları gerekse harcama kalemleri içinde kültür başlığının düşük düzeyde olması ise dikkat çekicidir. Araştırmanın başlangıç noktası olan bu konu, Van şehir merkezindeki somut ve somut olmayan nitelikteki kültürel miras envanterinin yeterliliği ve mevcut kültürel miras varlığının cazip turizm ürünü haline getirilip getirilemediği gibi başlıkların sorgulanmasını gerektirmiş, böylece araştırmada ilk olarak buna yönelik envanter ortaya konmuştur. Araştırmada ikinci olarak ise, ilin başlıca turizm paydaşı olan yönetici düzeyindeki kişilerin İranlı ziyaretçilerin kültürel mirasa yönelik rekreatif taleplerine yönelik görüş ve düşünceleri ortaya konmuştur. Bu kapsamda araştırma bulguları, Van'da İranlı ziyaretçilere yönelik kültür mirasına bağlı rekreasyonlar hakkında turizm paydaşlarının yaklaşımları, İranlı turistlerin şehrin sahip olduğu kültür mirasına yönelik ilgi ve farkındalıklar ve son olarak bu ilgi ve farkındalığın artırılması için yapılması gerekenler biçiminde üç başlıkta ortaya konmuştur.

2. VAN TURİZMİ İÇİN İRANLI TURİSTLERİN KRİTİK ÖNEMİ

İran, Türk turizmi için önemli bir kaynak pazar durumundadır. 2007 yılından başlayarak COVID-19 pandemisinin etkilerinin olmadığı 2019 yılına kadar yaklaşık ortalama 1 milyon 600 bin

civarındaki yıllık İranlı ziyaretçi sayısı, 2017 yılındaki 2 milyon 502 bin rakamı ile en üst seviyeye ulaşmıştır. Böylece İranlı ziyaretçi sayısı, gerek 2019 yılı ve gerekse pandemi sürecinden etkilenen 2020 yılı itibarıyla Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sıralamasında ilk 10 sıra içinde yer almıştır (Grafik 1).

Grafik 1. Türkiye'ye Gelen İlk 10 sıradaki Yabancı Ziyaretçilerin Milliyeti (2019-2020)

Kaynak: TC. Kültür ve Turizm İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html>

Sınır komşusu ülke olan İran'ın ile Türkiye arasında hem karayolu hem havayolu hem de demiryolu ulaşımı imkânı bulunması, İranlı turistler için Türkiye'yi önemli bir destinasyon haline getirmede oldukça önemli bir etken olarak görünmektedir. İki ülke arasındaki karayolu sınır kapılarındaki geçişler çoğunlukla Gürbulak/ Ağrı, Kapıköy/ Van ve Esendere/Hakkâri olmak üzere üç kapıdan sağlanmaktadır. Bu durum İran'dan gelen ziyaretçilerin karayolunu diğer ülke ziyaretçilerine göre daha yoğun kullanmalarına neden olmaktadır. Sınır istatistiklerine bakıldığında, 2019 yılında İran'dan Türkiye'ye gelen toplam 2.102.890 kişinin gelişlerinin dağılımı havayolu ile 1.207.661, karayolu ile 882.054, demiryolu ile 9.639 ve deniz yolu ile 3.536 kişi olarak; COVID-19 pandemi sürecinin olumsuz etkisiyle 2020 yılındaki toplam 385.762 ziyaretçinin gelişleri ise havayolu ile 255.126, karayolu ile 128.111, demiryolu ile 1.526 ve deniz yolu ile de 999 kişi olarak gerçekleşmiştir. (<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html>).

Sınır kapılarına sahip üç il olan Hakkâri, Ağrı ve Van arasında, Van'ın her üç ulaştırma türü ile İran'dan ulaşım imkânı sağlayan tek sınır ili olması ve ayrıca diğer iki ile göre sahip olduğu yüksek turizm potansiyeli, Van'ı İranlı ziyaretçiler için önemli bir gününbirlik ve büyük ağırlıkta da gecelemlerli destinasyonu haline getirmektedir. Böylece "Van'a gelen turistlerin %99,6'sını İranlılar oluşturmakta ve İranlıların neredeyse tamamı ise Van'a Kapıköy Sınır Kapısı üzerinden giriş-çıkış yapmaktadır" (DAKA 2018: 41). Diğer taraftan Van'ın diğer iki ildeki sınır kapısına göre, yük ve transit yolcu taşımacılığıyla birlikte daha çok turizm amaçlı girişlere konu olması, COVID-19 sürecinde Van Kapıköy sınır kapısını İranlı girişleri anlamında diğer iki ile kıyasla daha olumsuz etkilenmiştir.

Van merkezli yabancı ziyaretçilere yönelik araştırmalar, hemen hemen yabancı ziyaretçi pazarının tamamını İran'ın oluşturması nedeniyle, İranlı ziyaretçileri konu etmek durumunda

kalmaktadır. Diğer taraftan Van merkezli İranlı ziyaretçilere odaklı araştırmalar ise sınırlı düzeydedir. Yapılan araştırmaların ise büyük çoğunluğu amaç, yöntem ve konu açısından birbiriyle benzerlik göstermekte ve çoğunlukla İranlı ziyaretçileri anlamaya yönelik olarak, ziyaretçi profili, seyahat amacı, memnuniyeti ve harcamalarına odaklanmaktadır (Duman, 2016, Çetin 2017, DAKA 2018, Yılmaz ve Karaağaç 2019, Karaca, 2019, Şit ve Alaeddinoğlu 2020). Bu kapsamda konu ve yöntem açısından Akdağ'ın (2018) İranlı turistlerin yerel toplum ve sosyal yaşam üzerindeki etkisine yönelik araştırması ile ikinci olarak ta örneklem büyüklüğü, kapsam ve bütçe imkanları açısından 2018 yılında Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) ile TÜİK Van Bölge Müdürlüğü ile iş birliğiyle gerçekleştirilen çalışmalar farklılık göstermektedir.

Transit geçişler haricinde İranlı ziyaretçilerin Van'ı tercih etmelerinde yukarıda değinilen farklı araştırmalarda benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İranlı ziyaretçilerin ziyaret amacı olarak farklı araştırmalardan elde edilen ilk üç başlık; Yılmaz ve Karaağaç'ın (2019) araştırmasında "gezmek, eğlenmek ve alışveriş", "yakınlık ve ulaşım kolaylığı", "tatilin maliyeti"; DAKA Raporunda (2018) "gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler", "alışveriş", "akraba ve arkadaş ziyareti"; Çetin'in (2017) araştırmasında "eğlenme", "alışveriş", "gezmek"; Şit ve Aleaddinoğlu (2020) araştırmasında "Alışveriş", "eğlence", "tarihi ve kültürel alanları ziyaret", Duman (2016) araştırmasında "eğlenmek ve alışveriş yapmak", "iş ve ticari ilişkilerde bulunmak" ve "kültürel ve turistik yerleri gezmek" biçiminde tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde İranlı ziyaretçilerin benzer amaçlar için şehre gelmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Bunlar haricinde ticari iş ilişkileri, akraba arkadaş ziyareti, doğal ve kültürel alanları ziyaret de diğer amaç başlıkları arasında yer almaktadır. Hemen tüm bu araştırmalardan ayrıca "destinasyon yakınlığı" ve "kültürel yakınlık hissi" başlıklarının İranlı ziyaretçiler için Van seçiminde pozitif etkili olduğu anlaşılmaktadır.

İranlı ziyaretçilerin Van ziyaretleri ile ilgili memnuniyet düzeylerinin oldukça yüksek olduğu anlaşılmakta (Karaca 2019, DAKA 2018, Çetin 2017, Şit ve Alaeddinoğlu, 2020), buna göre tekrar ziyaret niyeti ve tekrar ziyaret gerçekleşme oranının da yüksek olduğu (Yılmaz ve Karaağaç 2019, DAKA 2018, Çetin 2017, Şit ve Alaeddinoğlu, 2020) anlaşılmaktadır.

En kapsamlı saha araştırması durumundaki DAKA Raporuna göre "2018 yılı genelinde Kapıköy Gümrük Kapısı'ndan çıkış yapan İranlı sayısı 231.863 kişi olmuştur. Anket verilerinin toplam çıkış yapan İranlı sayısına genişletilmesi suretiyle elde edilen tahminlere göre, bu dönemde 181.452 İranlı Van'da en az bir gece konaklamış, 4.518 İranlı turist Van'ı günübirlik ziyaret etmiş ve 46.659 kişi ise diğer illerden gelerek Kapıköy Gümrük Kapısı'ndan İran'a transit geçiş yapmıştır. Van'ı günübirlik ve gecelemleri olarak ziyaret eden 185.970 İranlının Van ekonomisine turizm geliri olarak katkısı toplam 231.942.605 TL olarak tahmin edilmiştir. İranlı ziyaretçilerin Van'da gerçekleştirdikleri kişi başına ortalama harcama ise 1.247 TL olarak hesaplanmıştır. İranlı turistlerin Van'da gerçekleştirdikleri harcamaların %55,2'si giyecek ve ayakkabı, %12,7'si yeme-içme ve yine %11,7'si konaklama harcamasıdır" (DAKA 2018: 42). Aynı raporda spor, eğitim ve kültür başlığındaki harcamanın toplam harcamanın %1,27 oranında olduğu, yapılan diğer araştırmalarda da Van'ın yerel kültür mirasının geliş amaçları arasında etkili olamadığı anlaşılmaktadır.

İranlı ziyaretçilerin gerek geliş amaçları içinde gerekse harcama kalemleri içinde kültür başlığının düşük düzeyde olması dikkat çekicidir. Bu noktada Van şehir merkezindeki kültürel envanterinin yeterliliği ve mevcut kültür varlığının cazip turizm ürünü haline getirilip getirilemediğinin sorgulanması gerekmektedir.

3. VAN ŞEHİR MERKEZİNDEKİ KÜLTÜREL CAZİBE VE KÜLTÜREL MİRAS ÜRÜNLERİ

Van coğrafi konum olarak, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almakta, Güneyinde Şırnak ve Hakkâri illeri, Batısında Bitlis ve Siirt, Kuzeyinde ise Ağrı illeri ile komşudur. İl aynı zamanda konumu itibari ile İran ve Irak başta olmak üzere, Ermenistan, Gürcistan ve Nahcivan'a yakınlığı ile önem arz etmektedir (Duman, 2016: 404).

Arkeolojik bulgular, Van ve yakın çevresinin Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağının başlarında yerleşim yeri olduğunu kanıtlamaktadır (Er, 2012). Şehir yaklaşık sekiz bin yıllık geçmişi boyunca çok sayıda medeniyete ve farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır (Duman, 2020). Köklü tarihsel geçmişine rağmen şehir, asıl olarak M.Ö 900-600 yılları arasında Urartular döneminde önem kazanmış, o dönemde adı Tuşpa olan Van yaklaşık 300 yıl Urartu devletine başkentlik yapmıştır (Er, 2012). Bu sayede şehir merkezinde ve çevresinde Urartu krallığından kalma çok sayıda esere rastlamak mümkündür. Yakın tarihsel süreç içerisinde 1915-1917 yılları Rus ve Ermeni işgalleri, güvenlik nedeniyle 1990'lı yıllarda yaşanan göç dalgası ve 2011 yılında yaşanan büyük Van depremi şehrin gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir (Eriçok, 2019: 179). Bu kırılma noktalarının genel olarak olumsuz ancak bir miktar da olumlu yönleri olmakla birlikte, Van şehir merkezi gerek somut ve gerekse somut olmayan kültür mirası açısından ziyaretçilerine oldukça önemli bir potansiyel sunmaktadır.

3.1. Van İl Merkezi ve Yakın Çevresindeki Cazibe Değeri Yüksek Somut Kültür Miras Varlığı

• Geleneksel Van Evleri

Konut, insanlığın barınma ihtiyacını giderme isteği sonucunda ortaya çıkan mimarlık tarihinin ilk nesnel örnekleridir (Özbir, 2017: 63). Geleneksel Türk evlerinin özelliklerini de içinde bulunduran, günümüze ulaşmış geleneksel Van evlerinin yapım tarihinin 1915 Ermeni isyanı ve büyük Van yangınından sonrasına dayandığı bilinmektedir (kulturportali.gov.tr). Geleneksel Van evleri bitişik nizamda düz damlı olarak inşa edilmiştir (Özbir, 2017: 66). Van evlerinde yapı malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır (Uşma ve Urfalıoğlu, 2018: 7). Tarihi Van evlerinde bahçeler yeme içme, dinlenme ve eğlence, oyun oynama gibi faaliyetlerin gerçekleştirildiği alanlar olarak düzenlenmiştir (Eriçok, 2019: 180). 2018 yılında hayata geçirilen geleneksel Van evleri mahallesi projesi ile örnek evler inşa edilmiş şehrin somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının bu evlerde tanıtımı yapılmaya başlanmıştır.

• Tarihi Peynirciler Çarşısı

1900'li yıllarda inşa edildiği düşünülen Van'ın ilk kapalı alışveriş merkezi özelliğini taşıyan çarşı yıllar geçmesine rağmen aktif olarak alışveriş yapılan bir mekân olma özelliğini korumaya devam etmiştir (Deniz ve Turan, 2020: 448). Günümüzde, çarşıda bölgeye ait farklı otlardan yapılan peynirlerin satışı yapılmaktadır. Aynı zamanda bölgede hayvancılığın yaygın olmasından ötürü süt ve süt ürünleri içeriği taşıyan, yöreye ait özellikleri bulunan farklı yiyecekleri de bu tarihi çarşıda bulmak mümkündür. Tarihi Van Peynirciler Çarşısı tescillenmiş bir yapı olmamasına rağmen, yapıldığı döneme ait olan yapım teknikleri, kullanılan yerel yapı gereçleri, özgün planı, arasta özelliği taşıyor olması, kenti yöresel kimliğini ve yaşam şeklini yansıttığından ötürü taşınmaz kültürel varlık niteliği taşımaktadır (Deniz ve Turan, 2020: 452).

• Şamram (Menua) Kanalı

Milattan önce 810 ile 786 yılları arasında hüküm süren Kral Menua ülkesinin yer aldığı dağlık coğrafyanın zorluklarının ancak imar faaliyetleriyle en aza indirebileceğini düşünerek, en büyük icraatı olan ve bugünlere kadar gelen, bir sulama kanalı yaptırmıştır (anadoluygarliklari.com). Günümüzde çok az değişim ve onarımla işlevini büyük ölçüde devam ettiren Şamram kanalı, türünün hala özgün haliyle hizmet gören en eski örneklerinden biri olma özelliğini korumaktadır (Öziş vd., 2008: 556). Van ve çevresinde uzun yıllar yaşamış olan Urartu Krallığı kehriz sistemini (borulu sulamanın atası) ilk kullanan uygarlıklardan biri olarak bilinir. Bugün bile önemli bir kesimi kullanılmaya devam eden ve insanlara bu mirası keşfetme imkânı sağlayan Şamram Kanalı, 56 km uzunluğuyla Urartuların "Hidrolik Uygarlık"ta ne denli ileri gittiklerinin bir göstergesidir (Orhun ve Meriç, 2020; Baykan ve Baykan, 2015: 148).

• Akdamar Kilisesi

Akdamar kilisesi, Van'ın Gevaş ilçesi sınırlarında bulunan Akdamar Adası'nın güneydoğusunda ve kıyıya 3 km mesafede bulunmaktadır (Kaya vd., 2013: 13). Kutsal haç adına

Vasporakan Kralı I. Gagik tarafından keşiş Manuel'e yaptırılmış olan kilise, Abbasilere bağlı bulunan 908-1021 yıllarında Van ve çevresinde hüküm sürmüş Vasporakan krallığının kültür çeşitliliğini ve etkileşimini tümüyle yansıtmaktadır (Kalay ve Yıldız, 2017: 121). Uluslararası inanç turizmi faaliyetleri içerisinde önemli bir yere sahip, Ermeni halkı için önem arz eden ve haç merkezi olarak kabul edilen Akdamar kilisesinin 2007 yılında restorasyonu yapılmış 95 yıl aradan sonra 2010 yılında tekrardan ayine açılmıştır (Kaya vd., 2013: 14). Yapının dışındaki taş kabartmalarda İncil ve Tevrat'tan alınan dini konuların yanı sıra, dünyevi konular, saray hayatı, av sahneleri, insan ve hayvan figürleri tasvir edilmiştir (muze.gov.tr). Akdamar kilisesinin Tevrat'tan alınmış, dolgun fakat yassı yüzlü olan bu nedenle de güneşte heykel gibi canlanıp gölge silikleşen kabartmaları kilisenin önemli özelliklerindendir (Kalay ve Yıldız, 2017: 127). Kilise 2015 yılında UNESCO Dünya Geçici Miras listesine alınmıştır.

- **Tuşpa Kenti: Van Kalesi**

Tuşpa ismiyle uzun bir dönem Urartu Devleti'nin başkentliğini yapan kale, Urartu kralı I. Sarduri tarafından M.Ö. 840-825 tarihleri arasında kurulmuştur (van.ktb.gov.tr). Van kalesi, 1918 yılına kadar yerleşim yeri olma özelliğini korumuştur. Kalenin günümüze kadar korunabilen yapıtları; Sardur Burcu, iç kaleyi çevreleyen sur duvarları, kaya mezarları ve Analı-Kız Açık hava Tapınağıdır (Eriçok, 2019: 176). Van kalesinin yapımında kesme ve moloz taşlardan yararlanılmıştır (Özbir, 2017: 14). Urartular döneminde günümüzde tarihi kent olarak adlandırılan bölüm Van Kalesi ve Toprakkale ile sınırlıyken, 17. Yüzyıla kadar Van kalesinin güneyinde yer alan aşağı şehir olarak adlandırılmış ve şehir bu alanın dışında kalan günümüz yerleşim alanlarına doğru yayılım gösteren Aykesdan isimli bağ-bahçelerin bulunduğu alana doğru gelişim göstermiştir (Eriçok, 2019: 178).

3.2. Van İl Merkezi ve Yakın Çevresindeki Cazibe Değeri Yüksek Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Varlığı

- **Oturma Eğlenceleri**

Van Oturma Geceleri eski dönem toprak evlerinde uzun kış geceleri, bir ev ya da farklı bir mekânda arkadaş, dost grupları arasında yapılan sohbetli, eğlenceli-eğlencesiz yemekli-yemeksiz toplantılar olarak tanımlanmaktadır (vanlinihathoca.com). Van Büyükşehir Belediyesince bu geleneği yaşatmak adına 2019 yılında oturma geceleri isimli bir organizasyon düzenlenmiş ve bu rekreatif etkinliğin ziyaretçiler için cazip ve sürekli erişilebilir bir ürün haline getirme niyeti ortaya konmuştur (van.bel.tr). Geleneksel oturma gecelerinin özellikleri şu şekilde özetlenebilir: Van oturma geceleri eş, dost, arkadaş arasında gerçekleştirilen erkek, kadın, yaş gibi ayrışmalar yapılmadan önceden belirlenen bir ortamda gerçekleştirilmektedir; aile ortamı gibi benimsendiğinden "bu akşam Alilerde Ayşelerde oturmaya geliyoruz" gibi ifadelerle planlanır; mangal, tandır veya bir kürsü etrafında toplanılır, sohbetler edilir, masallar ve bilmeceler söylenir ve yöresel türküler eşliğinde sohbe devam edilir (Duman, 2020). Van oturma gecelerine yerel tur şirketleri programlarında yer vermektedirler fakat şehre bireysel gelen ziyaretçilerin doğrudan bu eğlenceye erişip izleyebilecekleri bir mekân bulunmamaktadır. Van oturma geceleri yalnızca resmi ve özel organizasyonlarla yaşatılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin SOKÜM Ulusal Envanter Listesinde yer alan Geleneksel Toplanmalar ve Teşkilatlanmalar başlığında "Oturmah" Van'a kayıtlı olarak yer almaktadır (aregem.ktb.gov.tr).

- **Van Savatlı Gümüş**

Savat Arapça 'esvad' kelimesinden gelen 'kara' anlamı taşımaktadır (Özbir, 2017). Niello olarak da bilinen savat tekniği genellikle gümüş üzerine yapılan desenleri doldurmada kullanılan siyah renkli, kükürtlü metal alaşımdır (Demirbağ, 1996). Osmanlı döneminde Van merkezde bulunan 120 savat atölyesi günümüzde yerini 6 adet küçük atölyeye bırakmıştır. Günümüzdeki savat işlemelerine bakıldığında eski dönem kadar ince işçilik olmadığı gözlemlenmektedir. Van yerel yönetimi, çeşitli projeler gönüllü kişilere bu konuda ücretsiz eğitimler vermiş, ayrıca Van İş Geliştirme Merkezi 2010 yılında, "Bir Usta Bin Çırak" projesi kapsamında savat işlemlerini devam ettirebilecek 20 usta yetiştirilmiş (Er, 2012: 47), böylece bu SOKÜM unsurunun sürdürülebilirliğini

sağlamada önemli adımlar atılmıştır. Yapılan araştırma neticesinde 2021 yılı itibariyle Van ilinde savat işlemeciliğinin yapıldığı 3 atölye olduğu, Türkiye’de yalnızca 5 Savat ustasının kaldığı bilgisine ulaşılmıştır (indyturk.com). Şehri ziyaret eden turistler Savat atölyelerinde işlemeciliğin nasıl yapıldığını görme ve satın alma imkanına sahiptirler. Türkiye’nin SOKÜM Ulusal Envanter Listesinde yer alan Geleneksel El Sanatı Ustalığı başlığında “Savatlı Gümüş İşlemeciliği” Van’a kayıtlı olarak yer almaktadır (aregem.ktb.gov.tr).

- **Van Kahvaltısı**

Van gastronomi kültürü açısından köklü bir geçmişe ve çeşitliliğe sahiptir. Günümüzde Van ilinde yaklaşık 60’a yakın kahvaltı salonu bulunmakta bu salonlarda taş fırında pişirilen lavaş ekmeği, Van çöreği, semaver çayı ve taze sıcak süt gibi ikramlar bulunmaktadır (Kılıçhan ve Köşker, 2015: 104). Van kahvaltı salonları genelde Van’ın arka sokaklarında bulunur, gün ışığında açılır ve gün batımında kapatılır. Van kahvaltısına yaz aylarında yoğurt, cacık, piyaz kış aylarında tahin ve pekmez eklenir (van.ktb.gov.tr). Van kahvaltısının önemli özelliklerinden biri de tamamen doğal ürünlerden oluşmasıdır (Özbir, 2017: 31). Bu bağlamda kentin gastronomi değeri yüksek ürünlerinden biri olan Van kahvaltısı, 2014 yılı Haziran ayında 51 bin 793 kişinin katılımı ile en kalabalık kahvaltı sofrası olarak Guinness Rekorlar kitabına girmiştir (Deniz ve Turan, 2020: 446). Türkiye’nin SOKÜM Ulusal Envanter Listesinde yer alan Türk Mutfak Kültürü Geleneksel Yiyecek-İçecek Yapımı ve Toplumsal Uygulamalar Başlığında “Van Kahvaltısı” Van’a kayıtlı olarak yer almaktadır (aregem.ktb.gov.tr).

- **Hıdırellez Geleneği**

Van’da bir şenlik havasında kutlanan Hıdırellez, dualar edilip niyetler tutularak, gülüp eğlenilerek, yiyip içilerek, oyunlar oynanarak kutlanmaktadır ve yerel halk, bugün de bir araya gelerek birbirlerine çeşitli ikramlarda bulunmaktadır (Çavuşoğlu ve Kaptaner, 2017:72). Van’da geçmişi asırlar öncesine dayanan Hıdırellez kutlamalarında; 5 Mayıs günlerinde gece yarısı gül ağaçlarının altına bozuk para konur ve sabah erken saatlerde o para geri alınarak cüzdanın içerisinde bir sene saklanır inanişe göre o sene cüzdanın bereketi eksilmez ve yine geceden tutulan bir dilek ile birlikte gül ağacının altına yumurta bırakılır eğer o yumurta sabah boyanmış ise kişinin dileği kabul olmuş anlamına gelir (vandahaber.com). 5-6 Mayıs tarihlerinde ilde bulunan turistlerin bu şenliği deneyimleme imkânı bulunmaktadır. Türkiye’nin SOKÜM Ulusal Envanter Listesinde yer alan Takvime Bağlı inanış, Kutlama ve Gelenekler başlığında “Hıdırellez” Van’a kayıtlı olarak yer almaktadır (aregem.ktb.gov.tr).

- **Çömlekçilik**

Van’ın Bardakçı Köyü tarihsel geçmişi boyunca geleneksel teknikler ile yöresel çanak çömlek üretimi gerçekleştirmiş olmasına karşın bu çömlekçilik faaliyetleri yeteri kadar araştırılmamış; Köyde 2013 yılında etno-arkeolojik ve deneysel arkeoloji çalışmalarının dışında yok olmaya yüz tutmuş geleneksel Bardakçı seramik üretiminin ayrıntılı bir biçimde belellenmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır (Batmaz, 2016: 59). Osman Eşme günümüzde köyde bulunan atölyesinde unutulmaya yüz tutmuş çömlekçilik geleneğini devam ettirmeye çalışmaktadır. Gerçekleştirmiş olduğu bir röportajda Eşme mesleğe 2003 yılında başladığını, şu ana kadar 40 bine yakın ürün hazırladığını belirterek, “ günümüzde çömlekçilikle kimse uğraşmıyor. Ben de kendi imkanlarımla geleneği bugüne kadar getirdim; kullandığım çarklar, Urartular’dan kalma sistemdir.” İfadelerine yer vermiştir (aa.com.tr). Şehri ziyaret eden turistler Bardakçı köyünde Eşme’nin atölyesini ziyaret edecek geleneksel çömlek yapımını izleme şansı elde edebilirler. Türkiye’nin SOKÜM Ulusal Envanter Listesinde yer alan Geleneksel El Sanatı Ustalığı başlığında “Çömlekçilik” Van’a kayıtlı olarak yer almaktadır (aregem.ktb.gov.tr).

- **Parzun Dokuma**

Öztürk vd. (2019) yapmış oldukları çalışmalarında Parzun Dokumanın Hakkâri, Van, Şırnak ve Tunceli dışında yapılmadığı tespit etmişlerdir. Türkiye’nin SOKÜM Ulusal Envanter Listesinde

yer alan Dokuma Sanatı ve Gelenekleri başlığında “Parzun Dokumacılığı” Van’a kayıtlı olarak yer almaktadır (aregem.ktb.gov.tr).

- **Hıdırnebi Geleneği**

Küçük çilenin başlangıcı olarak kabul edilen Şubat ayının başlangıcı Van’da Hıdırnebi’nin başlangıcı olarak kabul edilir ve Şubat’ın ilk haftasının Cuma günü akşamı gerçekleştirilen yöresel tören ve eğlencelerle kutlanılmasına Hıdırnebi Bayramı adı verilir (blog.milliyet.com). Hıdırnebi törenlerinin önemli kısmı, genç kızların kısmetinin açılması ile ilişkilendirilir ve bu günlerde yedi genç kız, yedi kapıdan, yedi türlü kuru yiyecek (bulgur, pirinç, nohut, fasulye gibi) toplarlar, bu yiyecekleri hiç konuşmadan öğütüp un haline getirerek içerisine bol miktarda tuz katılır ve adına Hıdırnebi Kavudu denir (turkish-media.com). Şubat ayının ilk Cuma’sında Van’da bulunan ziyaretçilerin bu kutlamalara katılması mümkündür. Türkiye’nin SOKÜM Ulusal Envanter Listesinde yer alan Takvime Bağlı inanış, Kutlama ve Gelenekler başlığında “Hıdırnebi geleneği” Van’a kayıtlı olarak yer almaktadır (aregem.ktb.gov.tr).

- **Köse Gelin Oyunu**

Küçükbaş hayvancılığın yaygın ve önemli bir geçim kaynağı olduğu Van köylerinde yakın döneme kadar çobanlar tarafından koç katımından yüz gün sonrası hesaplanarak yapılan köse oyunu, Şubat ayının ilk haftasına denk gelen ve senede bir defa oynanan bir oyun olarak bilinmektedir (Önler, 2020: 213). Soğuk kış günlerinde üzerine bağlanan ot ve yün ile hazırlanan kostümün içerisine giren "köse", eşiyile birlikte köydeki tüm haneleri dolaşır un, şeker, yağ, bakliyat gibi gıda maddeleri ve para toplar, mahalle sakinleri de kösenin eşini ve evlerden topladıklarını kaçırmaya çalışır ve oyunun bitiminde köse ile eşinin topladığı ürünler, köydeki ihtiyaç sahibi ailelere dağıtılır (wanhaber.com). Yörede asırlardır oynanan fakat son zamanlarda unutulmaya yüz tutan "köse-gelin" oyunu geleneği, 2021 yılı itibariyle ilin Muradiye ilçesinde yaşayanlar tarafından sürdürülmeye çalışılmaktadır (konhaber.com). Türkiye’nin SOKÜM Ulusal Envanter Listesinde yer alan Geleneksel Seyirlik Sanatlar ve Oyunları başlığında “Köse Gelin oyunu” Van’a kayıtlı olarak yer almaktadır (aregem.ktb.gov.tr).

- **Aşıklık Geleneği**

Yüzlerce yıldır Anadolu’daki “sözlü gelenek”, sözlü kültürü icra eden sanatçılar ve canlı arşivleri olan ozanlar tarafından temsil ve icra edilmiş; bu ozanlar, Anadolu sözlü folklorunun son temsilcileri olarak bilinmektedirler (Barlık, 2020: 2186). Anadolu coğrafyasında süregelen köklü bir gelenek temsili olan âşıklar, farklı zamanlarda sanatlarını gerçekleştirmek için çeşitli mekânlar kullanmışlardır. (Arvas, 2009: 180). Van’ın Erciş ilçesi, geleneksel halk kültürü bakımından derin bir kültürel geçmişe sahip olduğu gibi geleneksel halk müziğinde de bu özgünlüğü barındıran bir yerleşim yeridir (Oto, 2020: 138). Van’da aşıklık ve halk hikayeciliği geleneğinde akla ilk gelen isimlerden biri Ercişli Emrah’tır (Güngör, 1995: 43). Arvas (2009) bu konuda, 1950 yılında açılmış olan şark bülbülü âşıklar kahvesi ve günümüz âşıklarından Celali’nin abisi Davut’un 1970 yılında işlettiği muhabbet çay evinin bilinen âşık kahveleri olduğunu ve 1999 yılında açılmış olan Van âşıklar kahvesinin âşıkların topluca fasıl düzenlediği ve herkese açık bir yer olduğunu belirtmektedir. Günümüzde yörede âşıklar kahvesinde gerçekleştirilen “baştan geçen olaylar ile ilişkili serküşte denen kısa türkölü hikayeler, âşıkların kendi şiir ve deyişleri, ustaların eserleri, türküler, fıkralar tekerlemeler, serbest şiirler, gazeller, Türk sanat müziğinden deyişler ve doğaçlama yapılan atışmalar” gibi fasıllar yöredeki aşıklık geleneğinin zenginliğini ortaya koymaktadır (Arvas, 2009). Van ilinde bir adet “Âşıklar Kültür Çayevi” isimli âşık kahvesi bulunduğu tespit edilmiştir. Van’ın son âşıkları olarak bilinen aşıklık geleneğinin sürdürücüleri olarak bilinen Mehmet Akçay (Âşık Çağları) ile, yanık ve içli sesi ile tanınan Kazım Gülle (Dertli Kazım) tarafından ortak işletilen çayevi, haftada bir gün olmak üzere Cuma geceleri yoğun katılım ile müzik ve şiir ziyafetlerinin yapılacağı, bir mekan olarak bilinmektedir (haberler.com).

- **Masal Anlatıcılığı**

Masal anlatıcılığı kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü bir gelenektir. Anadolu'da yaşayan ailelerde masal anlatıcılığının aile mesleği olarak gençlere aktarıldığının izleri görülmektedir (Ergun, 2014: 38). Anadolu da masal anlatıcılığının geliştiği mekâna divanhane adı verilmektedir. Divanhane olarak isimlendirilen ve erkekler arasında eğlence ve kültür aktarım mekânı olarak işlev gören bu toplanma biçimine farklı isimler altında Türkiye'nin birçok yerinde rastlamak mümkündür (Kasımoğlu, 2011:170). Van'da geçmişte çetin geçen kış aylarında sosyalleşme ve dayanışmanın olduğu erkek mekânı olarak tanımlanan divanhanelerde profesyonel anlatıcılar, ortalama üç ay süre divanhane sahipleri tarafından misafir edilir ve tüm masrafları karşılanırdı (Ergun, 2014: 42). Divanhanelerde masal anlatıları dinlendikten sonra herkes evine dağılır, dinlemiş olduğu masalı diğer aile fertlerine anlatırdı (Kasımoğlu,2011:173). Van masal anlatılarına oturma gecelerinde yer verilir, bir masal uzmanı tarafından hikâyeye ya da masal canlandırılarak veya dramatize edilerek anlatılırdı (Duman, 2020: 356). Van yöresinde masal anlatımının temel olarak divanhanelerde ortaya çıkıp gelişim gösterdiği bilinmektedir (Kasımoğlu, 2011:171). Bayezit (2019) e göre, masalcılar öğrendiği hikâyelerin çoğunu, usta dediği büyükleri ile birlikte köy köy, ilçe ilçe dolaşarak dinleyip öğrenmişlerdir. Burada uzun ve türkülü hikayeler anlatmaktadır. Halihazırda Gevaşlı Süreyya ZEYREK, bölgede masal anası olarak tanınmakta 14-15 yaşlarında öğrendiği masallarla o günden beri masal anlatıcılığına devam etmektedir.

• Dengbejlilik Geleneği

Dengbej müziği ezgisel yapısı, çeşitlendirilen yorumları, dengbejin yaratıcılığı, dinleyici ile kurduğu etkileşim gibi faktörlerden dolayı değişebilen bir müzik türüdür (Bulmuş, 2016: 109). Dengbêj, içerisinde yaşadığı, gözlemleyebildiği, etkilendiği bir konuyu kendine has bir biçimde, belli bir drama dahilinde, bazen hikâyeleştirerek anlatan ve bazı yerlerde uygun bir makamda çıplak sesiyle ezgi şeklinde icra eden söz, müzik ve performans ustasıdır (Akcan,2014: 10). Dengbêj denilen halk ozanları, manzum parçayı bir uzun hava şeklinde veya arya biçiminde gür bir sesle okur, arada bir de şarkıyı keser ve öyküsünü anlatır (Öztürk, 2012: 9). Yüzlerce yıldır Anadolu'daki sözlü geleneği icra eden sanatçılar olarak bilinen dengbejler Anadolu sözlü folklorunun son temsilcileri olarak bilinmektedirler (Barlık, 2020: 2186). Günümüzde Van dengbej evinde dengbejleri dinlemek mümkündür.

• Geleneksel Van Ayakkabı Ustalığı (Reşik)

Van ilinde yapılan reşik isimli geleneksel ayakkabı küçük atölyelerde birkaç usta tarafından üretilmektedir (Güzel ve Oskay, 2017: 272). Adını siyah (reş) keçi kılından yapılan dokuma kumaştan alan reşik; Van'a özgü, üst yüzeyinde beyaz ayağı tekniğiyle dokunan kumaş kullanılan, tabanında ise kösele (deri) kullanılarak yapılan geleneksel bir ayakkabı türüdür (Güzel ve Oskay, 2017: 272). Geçmiş asırlar öncesine dayanan ve unutulmaya yüz tutan Van yöresine has ayakkabı, kentteki ustaların eliyle tüm zorluklara rağmen yeniden günümüze taşınmaya devam etmekte, orijinallliği kaybetmeden bugüne kadar getirilen, tamamen doğal malzemelerden yapılması nedeniyle mantar, ayak kokusu ve diğer hastalıklara neden olmayan reşik, folklor ekiplerinin talep etmesi üzerine Vanlı usta Mecit Emen tarafından yeniden tasarlanmıştır (prestijgazetesi.com). Vanlı ayakkabı ustası Mecit Emen, ayakkabıları ünlü sanatçılar ve futbolcuların yanı sıra Avrupa ülkelerine de gönderdiklerini dile getirmiştir (sabah.com.tr).

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada Van'ın somut ve somut olmayan (SOKÜM) kültürel mirasına bağlı rekreasyon arz potansiyeli ortaya konarak, ilin başlıca uluslararası pazarı olan İranlı ziyaretçilerin Van seyahatleri süresince kültürel mirasa bağlı rekreatif etkinliklere yönelik ilgi ve katılımlarını analiz etmek amaçlanmıştır.

Çalışma, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojik (olgu bilim) araştırma deseni üzerinde şekillenmektedir. Fenomenler olaylar, algılar, yönelimler, durumlar, tecrübeler veya kavramlar olabilmektedir (Groenewald, 2004; Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu çalışmada "İranlı ziyaretçilerin Van'daki kültürel mirasa bağlı rekreasyon etkinliklerine olan ilgi ve katılımları" bu

türden bir olguya işaret etmektedir. Olgubilim/fenomenoloj deseni, farkında olunmakla beraber derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar gibi çeşitli biçimlerde karşılaşılan olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Van'a gelen İranlı ziyaretçilerin turistik davranışları kapsamında, kültürel mirasa dayalı rekreatif etkinliklere yönelik ilgi ve katılımları konusunda yeterli araştırmalar bulunmamakta ve bu duruma yönelik cevapların subjektif gözlemlerle yapıldığı anlaşılmaktadır. Böylece bu konuda derinlemesine anlayış kazanabilmek için olgu bilim deseni tercih edilmiştir. Çünkü olgu bilim "farkında olunan ama derinlemesine ve detaylı bir şekilde kavranılamayan olgulara yönelik bir araştırma zemini oluşturmaktadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 72).

Araştırmada, nitel araştırma geleneği içerisinde ortaya çıkan ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örnekleme yöntemi, araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2011). Araştırmanın verileri, 2021 yılı 12 Mayıs-05 Haziran aralığı içinde il turizminin farklı paydaşlarını temsil eden yönetici düzeyindeki 15 farklı kişi ile yüz yüze görüşmelerle ve 13 adet yarı yapılandırılmış sorudan oluşan form kullanılarak elde edilmiştir (Bu çalışmanın verileri, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nin 21.04.2021 tarihli etik komisyon onayı kapsamında elde edilmiştir). Görüşmelerde ses kaydı da alınarak veri kaybının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Veri kaynağı 15 adet yönetici, konaklama, seyahat, gastronomi ve kültür alanındaki özel, kamu ve sivil toplum niteliğindeki farklı kurumları temsil etmektedir. Yönetici düzeyindeki katılımcıların temsil ettiği kurumlar ve kodları aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Katılımcı Kodları ve Temsil Ettiği Kurumlar

Sayı	Katılımcı kodu	Temsil ettiği kurum
1	DAKA 1	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
2	DAKA 2	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
3	VŞM	Van Şehir Müzesi
4	SEY 1	A Grubu Seyahat Acentası
5	SEY 2	A Grubu Seyahat Acentası
6	ETR	Eylemli Turist Rehberi
7	OTL 1	Otel İşletmesi
8	OTL 2	Otel İşletmesi
9	RES	Restoran (kahvaltı) İşletmesi
10	KTM	İl Kültür Turizm Müdürlüğü
11	STÖ1	Van Ticaret ve Sanayi Odası
12	STÖ2	STÖ2- Tüm Restoranlar ve Turizmciler Derneği
13	STÖ3	STÖ3-Van Gölü Havzası Turizm Derneği
14	STÖ4	STÖ4-Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Turizm Mezunları ve Mensupları Derneği
15	TAK	Üniversite-Turizm Akademisyeni

Yukarıda farklı kodlarla temsil edilen yöneticilerin ifadeleri, bulgular kısmında kimi zaman içerik analizi ile gruplandırılmış, gruplanmaya uygun olmayan ifadeler ise ham veri biçiminde kodlarla eşleştirilerek sunulmuştur. Bu sayede gruplar ve grup içindeki bireyler arasındaki yargı, algı ve tutum farklılıkları analize daha elverişli biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır.

5. BULGULAR

Tarihöncesi çağlarda yerleşime konu olmuş ve Urartu Krallığının Tuşpa adıyla başkentliğini yapmış olan Van'ın, bu kadim geçmişi ile önemli düzeyde zengin somut ve somut olmayan kültür mirasına sahip olduğu ortaya konmuştur. Söz konusu somut gerekse somut olmayan kültürel miras zenginliğinin İranlı ziyaretçiler için oldukça önemli ve cazibe değeri yüksek kültürel rekreasyon arzı potansiyeli sunduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan ve şehrin turizm paydaşları ile yapılmış olan yüz yüze görüşmeler sonucunda bu konuda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın ilk bulgusu, Katılımcıların İranlı turistlere sunulan mevcut ürün ve hizmetler dışında geliştirilmesi uygun görülen alternatiflerle ürün ve hizmetlerle (ürün eşittir mal ve hizmet zaten) ilgilidir. Bu sorudaki amaç, katılımcıların düşüncelerinde yeni ürün ve hizmet geliştirmede şehrin zengin kültür ve kültürel miras birikiminin ne derecede yer tuttuğunu öğrenmektir. Katılımcıların cevapları ham veri olarak Tablo 2.'de görülmektedir.

Tablo 2. Van'da İranlı Ziyaretçilere Mevcutlar Dışında Sunulabilecek Ürün ve Hizmetler Hakkında Katılımcı Düşünceleri

Katılımcı Kodu	Van'da İranlı ziyaretçilere mevcutlar dışında sizce uygun başka hangi ürün ve hizmetler olmalıdır?
DAKA1	Turlara önem verilebilir. Ring otobüsleri ile şehir turu yapmalarına imkân tanınabilir.
DAKA2	İranlılara yönelik yöresel yemek yapan bir yer yok yapılabilir. Hediyeelik eşya üretimi artırılabilir. İyi bir tanıtım ile kültür turları düzenlenebilir.
VŞM	İş birliği için turizm fuarları yapılıyor. Bu bağlamda dost müze iş birliği yapılabilir. Kùltürler arası etkileşim sağlanabilir. Van'daki eserler orada oradaki eserler burada sergilenebilir.
SEY1	İranlılara rahat olmaları gerektiğini hissettirecek algı oluşturulmalıdır. Van denizi plaj ve eğlence yerlerinin zenginleştirilmesiyle turistlere açılmalı.
SEY2	İranlıların beklentilerini karşılamak gerek. Gününbirlik turlar düzenlenebilir. Kültürel etkinliklerle ilgili projeler gerçekleştirilmeli ve teşvik edilmeli.
ETR	İranlılara yönelik sunulması gereken başlıca etkinlik yöresel ürünlere önem verilmesi olabilir. Yöresel lezzetler daha iyi sunulabilir ve tanıtımı daha iyi yapılabilir. İranlılara yönelik geceler yapılabilir (Örneğin Van geceleri yapılabilir).
OTL1	İranlılara zaten her şey sunulmaya çalışıldı.
OTL2	Fars olan İranlılar Ankara, İstanbul, İzmir illerini tercih ederken, Azeri olanlar Van'ı tercih etmektedir. Bunların çok az kısmı tarih ve kültüre ilgi duyuyor. Bu değerlerimizi onlara tanıtmak için çalışmalar yürütülmeli ve turist tipleri tanınmalı.
RES	Kùltürlerine yönelik yeme-içme faaliyetleri artırılmalı, onlara yönelik eğlence fırsatları olmalı, Farsça yaygınlaştırılmalı.
KTM	Misafirperverlik daha da artırılabilir bunun dışında zaten İranlıların talep ve beklentileri bellidir.
STÖ1	Bu biraz arz talep meselesidir. İlk gelen turistle ikinci kez gelen turist arasında farklılık bulunmaktadır.
STÖ2	Turistik tarihi yerler gezilebilir, eğlence faaliyetleri artırılabilir, biz kendi kültürümüzü tanıttığımızı onların kültürünü tanıyoruz bunun önüne geçilmeli, kendilerini güvende hissetmelerini sağlamalıyız.
STÖ3	İranlı burada alışveriş yapıyor. Dönem dönem onların sanatçıları gelip konser veriyor. Aradıklarını Van da bulabiliyorlar. İranlıları deniz kum güneş ile burada daha uzun süre tutarız. Halk plajı mavi bayraklı plaj gibi imkanları onlara açarsak kalış süreleri uzar. AVM'ler açılırsa kalış süreleri uzar. Akdamar adası Van kalesi ve kedi evi gezisi yapıyorlar diğerleri ilgilerini çekmiyor.

STÖ4	Van'ın kültürel anlamda potansiyeli çok yüksek fakat tanıtım eksikliği var bunun pazarlanması gerek. Örneğin Batık Rus gemisi var fakat tanıtımı eksik.
TAK	Van'ı tercih eden İranlı turistler genel olarak yeterli ekonomik zenginliğe sahip olmadıkları için çok alternatif sunulamamaktadır. Ancak eğlence amaçlı yeni rekreasyonel alanlar yapılabilir.

Buna göre il turizminin başlıca paydaşlarının 2/3'ünü aklında, yeni ürün ve hizmet geliştirmede kültür varlıklarını bir kaynak olarak kullanma fikri herhangi bir yer tutmamaktadır. Üstelik bu paydaşların önemli kısmı, ürün geliştirme sorumluluğu üstlenen kişilerdir. Bir fırsat potansiyeli sunmasına rağmen il turizminde yeterince değerlendirilemediği anlaşılan il kültürel varlıklarına 15 katılımcının sadece 5 tanesi değinmiştir. Buna göre DAKA2 yöresel yemekler ve kültür turlarına; mesleki alanı ile kültürel miras ile doğrudan ilgili olan VŞM iki ülke arasında karşılıklı müze iş birliklerine; SEY2 kültürel etkinliklerin geliştirilmesine; ETR yöresel yemekler ve Van Geceleri etkinlikleri gibi kültürel gecelere; STÖ 2 ise yerel kültürün tanıtılmasını ile birlikte tarihi yerlere yönelik turlara değinmiştir. İlginç biçimde RES, ilin kültüründen ziyade İran kültürü ile ilgili bir değinme yaparak, İran kültürüne yönelik menülerin oluşturulmasına ve ilde Farsça kullanımının yaygınlaştırılması gerekliliğine değinmiştir.

Elde edilen ikinci bulgu, Van'ın somut ve somut olmayan kültürüne yönelik İranlı turistlerin ilgi ve farkındalıklarına yöneliktir. Bu kapsamdaki katılımcı yorumları, içerik analizi yapılarak likert derecelendirmesi formatına getirilmiş ve aşağıda Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. İranlı Turistlerin Van'ın Somut ve Somut Olmayan Kültürüne Yönelik İlgi ve Farkındalıkları

Katılımcı Kodu	İranlı ziyaretçilerin ilin somut kültür miraslarına yönelik farkındalığı ve ilgisi sizce ne düzeydedir? <i>1-Çok Düşük, 5-Çok Yüksek</i>						İranlı ziyaretçilerin ilin SOKÜM unsurlarına yönelik farkındalığı ve ilgisi sizce ne düzeydedir? <i>1-Çok Düşük, 5-Çok Yüksek</i>					
	1	2	3	4	5	Fikrim Yok	1	2	3	4	5	Fikrim Yok
DAKA1	√						√					
DAKA2	√						√					
VŞM	√											√
SEY1		√						√				
SEY2		√					√					
ETR		√							√			
OTL1		√					√					
OTL2	√						√					
RES		√								√		
KTM	√						√					
STÖ1		√					√					
STÖ2	√						√					
STÖ3		√						√				
STÖ4	√						√					
TAK	√						√					

İl turizminin başlıca paydaşlarına göre, İranlı ziyaretçilerin Van ilinin somut ve somut olmayan mirası hakkında oldukça düşük bir farkındalığa ve buna göre de oldukça düşük düzeyde bir ilgiye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Söz konusu düşük düzeydeki ilgi ve farkındalık, SOKÜM başlığında daha da düşük düzeydedir. Katılımcılardan önemli bir kısmı, İranlı turistlerin Van'a alışveriş ve eğlence için geldiklerini ve bu durumun kültür mirasına yönelik ilgiyi engellediğini, ayrıca iki kültür arasındaki var olan benzerlik nedeniyle kültürel ürünlerin cazibe değerini düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Bu bağlamda bazı katılımcıların beyanları ilgi çekicidir. Bu türdeki beyanlar aşağıda görülmektedir;

RES: “Kültürlerimiz çok uzak olmadığı için gastronomi alanına ilgileri var. Otlı peynire ilgileri çok fazladır”.

OTL2: “Bana göre ilgileri hiç yok. İranlı turistlerin %90'ı eğlence ve alışveriş için gelmektedir. %5'i burayı tanımak için %3'ü ise buranın kültürel mirasını merak ettikleri için ili ziyaret etmektedirler. Kültürel anlamda benzerlik olduğundan bu unsurlar meraklarını cezp etmiyor. Van kahvaltısı meşhur fakat bunun için gelen İranlı turist yok”.

STÖ4: “Bizim kendi insanımız bunları unutmuşken bu SOKÜM unsurlarını turiste tanıtmamız imkânsız”.

KTM: “Avrupalı turistler gibi SOKÜM unsurlarına yönelik (savat, kilim gibi) merakları yok. Onların odak noktası alışveriş.”

ETR: “Somut miras olarak ilgi değişmektedir. Kültürel mirasa önem veren bir kesim var fakat sayısı az. Örneğin İran'dan yalnızca Argiştî'nin mezarını görmeye gelenler var. SOKÜM'ün farkındalar fakat hepsine değil. Örneğin kilim konusunda etkileyemiyoruz çünkü onlarda da var. Fakat savat işlemeciliğine merakları çok fazla. Nevruz kutlamalarına katılım sağlıyorlar. Bunlar dışındakilerin farkında değiller örneğin dengbejlik, masal anlatıcılığı vs. ilgilerini çekmiyor”.

Araştırmada elde edilen üçüncü bulgu, İranlı ziyaretçilerin Van'ın sahip olduğu somut ve somut olmayan kültür mirasına yönelik ilginin nasıl arttırılacağına yönelik katılımcı düşünceleri ile ilgilidir. Bu düşünceler ham veri biçiminde aşağıda Tablo 4'de görülmektedir.

Tablo 4. İranlı Ziyaretçilerin Van'ın Sahip Olduğu Kültür Mirasına Yönelik İlgilerinin Arttırılmasına Yönelik Katılımcı Düşünceleri

Katılımcı Kodu	İranlı ziyaretçilerin ilin somut kültürel mirasa yönelik farkındalığı ve ilgisi sizce nasıl artırılabilir?	İranlı ziyaretçilerin ilin SOKÜM unsurlarına yönelik farkındalığı ve ilgisi sizce nasıl artırılabilir	Sizin eklemek istediğiniz başka bir şey var ise lütfen açıklayınız.
DAKA1	“Oradan gelen turistlerin tercihlerinin ve turist profillerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. İlk kültür turizm müdürlüğü ve belediye tanıtım faaliyetleri gerçekleştirmelidir”.	“Tanıtım artırılırsa ilgi artırılabilir. Bütün turizm paydaşları bu konu ile ilgilenmelidir”.	“İran'da tanıtımlar artırılmalı. Oranın billboardlarına Van'ın tanıtıldığı görseller asılabilir. İl turizm alanı ilan edilerek yatırıma açılabilir. Van şu an Antalya'nın 80'lerde yaşadığını yaşıyor üzerine düşülürse 20 sene sonra Antalya gibi olabilir”.
DAKA 2	“Bu konuda yönlendirici aktiviteler yapılabilir. Farsça tabelalar ve seslendirmeler yapılabilir”.	“Tanıtımlarda bu unsurlara yer verilebilir. Bu unsurlara Farsça uygulamalar yapılabilir. Bu konuda görev Van'da turizm ile alakalı çalışan kurum ve kuruluşların hepsine düşmektedir”.	“Pandeminin bitmesiyle şehir eski turizm hareketliliğine kavuşacaktır. Fakat yalnızca İran ile sınırlı kalmamak gerekmektedir. Onların geliş amacı zaten bellidir. Turizmde harcama önemlidir ancak gelen İranlı turistler kişi başına 1.250 tl harcama yapmaktadırlar.

			Konaklanan gün sayısının artırılması için farklı pazarlara açılmak gerekmektedir".
VŞM	"Kültüre olan ilgileri çok önemli bu bağlamda fuarlarda müze içerisinde etkinlik planlamalarına yer verilebilir, planlama ve iyi bir tanıtım yapılabilir".	"Tanıtımlarda bu unsurlara yer verilmeli, tescile yönelik çalışmalar yapılmalı, turizm paydaşlarının Van müzesini önemseyip benimsemeleri gerekmektedir".	"Mevcut envanter çalışmaları ile üniversite öncülüğünde çalışmalar yapılmalı Van'ın zenginlikleri ortaya konulmalıdır".
SEY1	"Biz ne sunarsak insanlar onu kapar biz İranlı ziyaretçilere alışverişi sunmuşuz bu nedenle o karşılık bulmuş bunu değiştirip kültür turlarını zenginleştirirsek ilgili artacaktır".	"Kısa vadede bu çok zor öncelikle somut kültürel mirasın tanıtımına odaklanılmalıdır".	
SEY2	"Bu unsurların imkân olarak sunulması gerekir. Sunulursa onlarda talep gösterirler".	"Onların algılarını yönetmek gerek".	"Van ve İran acenteleri iş birliği içerisinde olmalı. Oteller turları ayakçı diye isimlendirilen kişilerle planlıyor bunun sonuçları kötü oluyor. Bu sektörde profesyonellik gerekmektedir. Nitelikli turist çekmek için acente merkezli çalışmak gerekmektedir".
ETR	"Turizm paydaşlarının tümüne iş düşmektedir. Bu konularda müzakereler yapılmalıdır. Paket turlar teşvik edilmelidir. TURSAB bu konuda çalışmalar yürüttü bu iyi bir adımdı. Tur rehberi olduğu zaman günü doldurma imkanı olmaktadır. Kaçak acenteciliğin önüne geçilmelidir".	"Dengbejlik, masal anlatıcılığı gibi miras unsurları konusunda arz oluşturulursa talep olabileceğini düşünüyorum. Özellikle orta yaşın dikkatini çekebilir. Nevruz İranlılara güzel kutlamalarla sunulabilir. Gastronomi anlamında iyi planlamalar yapılmalı çünkü yeme içme ve alışverişe önem veriyorlar. Yöresel ürünlerin satışı artırılabilir ve bu bağlamda mekanlar açılabilir. Bu miras unsurlarının tanıtımında görev hepimize tüm turizm paydaşlarına düşmektedir. Paket turlara yönlendirilmelidirler"	"Bölgenin sahip olduğu potansiyelin ortaya çıkarılması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle hikaye anlatıcılığı ve dengbejliğin üzerinde durulması gerektiğini düşünüyorum. Diyarbakır da bunun örneği var. Van gecelerine önem verilebilir".
OTL1	"Kültürel miras unsurlarının olduğu yerlerde alışveriş imkanlarına da yer verilerek dikkatler oralara çekilebilir".	"Artırılabilirliğini zannetmiyorum".	"Eğlence alanları artırılmalı, fırsatçılık yapılmamalı, turizm konusunda yalnızca bugün değil yarında düşünülmelidir".
OTL2	"Turizm paydaşları ortak hareket ederek orada reklam ve tanıtım yapabilirler. İki ülke arasındaki ilişki önemli bu nedenle TURSAB ile çalışmalar yürütülmelidir".	"Orada ve burada bulunan turizm paydaşları iş birliği yapmalıdır. Biz özel sektöre de bu konuda çok görev düşmektedir".	"Van'ın gelişmesini istiyorsak farklı Pazar arayışlarına girmeliyiz. Özellikle İranlı ziyaretçilere hitap etmek istiyorsak Van'ı iyi tanıtmalıyız. Örneğin biz sosyal medya hesaplarımızda her ay Van'ın bir kültürel veya doğal unsurunu ön plana

			çıkartıp tanıtıyoruz. Mesela geçtiğimiz ay savat işletmeciliğine yer verdik”.
RES	“Bu miras unsurlarına yönelik İran da tanıtımlar yapılmalıdır. Bu konuda sorumluluk tüm turizm paydaşlarına düşmektedir”.	“Tüm turizm paydaşlarının bu SOKÜM unsurlarına yönelik tanıtıma önem vermesi gerekmektedir. Gastronomi alanında İranlılara yönelik bir Pazar oluşturulabilir. Onların kendi yemekleri üzerine faaliyetler yapılabilir”.	“Turizme yönelik eğitimin artırılması gerekmektedir. Gelen ziyaretçileri ağırlamada vs. etik olmayan davranışlar sergilenebiliyor bu konularda esnaf bilinçlendirilmelidir”.
KTM	“Tahran’da fuarlara katılıyoruz. Bu fuarlarda eski Van şehrinde yer alan Kaya Çelebi Camii veya İzzettin Şir Camii’ne yönelik tanıtımlar yapılabilir. Van gölü suyunun kozmetik amaçlı kullanılabileceği anlatılabilir. Bu konuda görev tüm turizm paydaşlarına düşmektedir”.	“Tanıtımlarda bu unsurlara daha fazla yer verilebilirse ilgi artırılabilir”.	“Turizm eğitimine önem verilmeli. Hastanelerde karşılıklı ilişkiler geliştirilmektedir. Buradan yola çıkarak sağlık turizmi ile ilgili iş birlikleri yapılabilir”.
STÖ1	“Kentsel aktivasyonlarla gündeme gelebilir. Bu insanların burada daha fazla zaman geçirmelerini sağlamak gerek. Somut kültürel miras turlarına yönelik tanıtımlar artırılmalıdır. Bu konuda görev herkese düşmektedir”.	“Bu konuda dahli olan tüm özel ve kamu kurum kuruluşlarına görev düşmektedir”.	“Biz İran da tanıtım ve farkındalık yaratmak için büyük çabalar sarf ettik bunun sürdürülmesi gerekmektedir”.
STÖ2	“Bu konuda çalışmalar yürütülebilir, PR çalışmaları artırılabilir. Görev tüm turizm paydaşlarına düşmektedir”.	“Bu unsurların tanıtımı iyi yapılmalıdır. İranlı ziyaretçi daha Van’a gelmeden bu unsurlardan haberdar olmalıdır. İl Kültür Turizm Müdürlüğü’nün ilgili birimi bu konuda tanıtımlar yapmalıdır”.	“Maddi kazanca odaklanmayı bırakıp kültürel tanıtıma odaklanmalıyız. İşi bilen yapmalı yapmazsa bu konuda yaptırımlar uygulanmalı, herkesin mutfak kültürümüze duyarlı olması teşvik edilmelidir”.
STÖ3	“Konaklama ve kalış sürelerini uzatabilir ve kalan boş günlerini de tarihi ve doğal güzelliklere yönlendirebilirsek ilgilerini artırabiliriz”.	“Bana göre bunu yapmak çok zor. Onların o eksiği yok”.	“İran pazarı ciddi bir Pazar ve bu pazardan bence iyi faydalanılmalı ve üzerinde çalışmalar yapılmalıdır. Tüm turizm paydaşları Van ile İran arasındaki köprüyü az kullanıyorlar bunun daha fazla kullanılması gerek. İran’la ilişkiler iyi yürütülmelidir. İlişkiler iyi olursa her şey yapılabilir”.
STÖ4	“Altyapı ve üstyapı iyileştirilmelidir. Örneğin Hoşap Kalesine gittiğinizde kullanılabileceğiniz bir lavabo yok veya oturup dinlenebileceğiniz bir mekân yok. Restorasyonlar tamamlanmalıdır. Bu konuda belediyelere görev düşmektedir. Bu konuda Edremit Belediyesinin örnek çalışmaları var”.	“Bu konuda görev acente ve turizm paydaşlarına düşmektedir. Reklam ve tanıtım gerekmektedir. Acenteler gidip İran da reklam çalışmaları yapmalı, sosyal medya en etkin şekilde kullanılmalıdır”.	“Dernek olarak turizminin gelişmesinde en önemli faktörün gençler olduğunu ve desteklenmeleri gerektiğini düşünüyoruz”.

TAK	"İranlı turistin öncelikle "turist" olarak geçmişi yeterince uzun değil. Bu sebeple öncelikli olarak İranlı turistte kültürel miras varlıklarına yönelik seyahat bilincinin oluşması ön şarttır. Van ili için bu ilginin artırılması için kültürel miras alanları yakınında çeşitli rekreasyonel alanlar oluşturularak ilgi çekilebilir. Ya da mimari miras alanları turist profiline uygun olarak işlevselleştirilebilir".	"Görev en başta Kültür ve Turizm Müdürlüğüne ve daha sonra yerel yönetimlere düşmektedir. SOKÜM'e ilgiyi artıracak workshoplar yapılabilir. Yerel sanatçılar ile turist buluşma günleri gibi etkinlikler yapılabilir".	
------------	---	--	--

Katılımcı beyanlarına göre ziyaretçilerin ilin somut kültürel mirasına yönelik ilgilerinin arttırılabilmesi için turist tercihlerinin bilinmesi, reklam ve tanıtımın artırılması ve tüm turizm paydaşlarının birlikte hareket etmeleri gerekmektedir. Bu konuda birbirinden farklı fikirler olmasına karşın bazı katılımcıların beyanları ilgi çekici noktalar ortaya koymaktadır. Bu türdeki beyanlar aşağıda görülmektedir;

DAKA 2: "Bu konuda yönlendirici aktiviteler yapılabilir. Farsça tabelalar ve seslendirmeler yapılabilir".

SEY1: "Biz ne sunarsak insanlar onu kapar biz İranlı ziyaretçilere alışverişi sunmuşuz bu nedenle o karşılık bulmuş bunu değiştirip kültür turlarını zenginleştirirsek ilgili artacaktır".

STÖ4: "Altyapı ve üstyapı iyileştirilmelidir. Örneğin Hoşap Kalesine gittiğinizde kullanabileceğiniz bir lavabo yok veya oturup dinlenebileceğiniz bir mekân yok. Restorasyonlar tamamlanmalıdır.

Katılımcı beyanlarına göre ziyaretçilerin ilin somut olmayan kültürel mirasına yönelik ilgilerinin arttırılabilmesi için tanıtım ve iş birliği yapılması ortak dile getirilen bir fikirdir. Bu konudaki fikir birliği olmakla beraber, bazı katılımcıların uyarıcı önerileri ve kötümser yaklaşımları da bulunmaktadır. Bu türdeki beyanlar aşağıda görülmektedir;

SEY1: "Kısa vadede bu çok zor öncelikle somut kültürel mirasın tanıtımına odaklanılmalıdır".

OTL1: "Arttırılabileceğini zannetmiyorum".

DAKA1: "Van şu an Antalya'nın 80'lerde yaşadığını yaşıyor, üzerine düşülürse 20 sene sonra Antalya gibi olabilir".

SEY2: "Van ve İran acenteleri iş birliği içerisinde olmalılar. Oteller turları ayakçı diye isimlendirilen kişilerle planlıyor bunun sonuçları kötü oluyor."

STÖ2: "Maddi kazanca odaklanmayı bırakıp kültürel tanıtıma odaklanmalıyız. İş bilen yapmalı yapmazsa bu konuda yaptırımlar uygulanmalı, herkesin mutfak kültürümüze duyarlı olması teşvik edilmelidir".

6. TARTIŞMA

Araştırmada Van şehrinin özellikle şehir merkezindeki somut ve Somut olmayan kültürel miras varlığının oldukça zengin olduğu ortaya konmuştur. Cazibe değeri oldukça yüksek birçok somut kültür miras varlığının yanında, 8 tanesi Türkiye SOKÜM Ulusal Envanter listesinde Van'a kayıtlı farklı ve cazip ürün fırsatı sunan somut olmayan kültür miras varlığı da bulunmaktadır. Diğer taraftan köklü bir tarihsel geçmişin yansıması olan bu kültürel miras varlığından ziyaretçilere yönelik rekreatif etkinlikler anlamında yeterince yararlanılamayışı şehirdeki turizmin önemli bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun hem arz hem de talep cephesinden derinlemesine analizine ihtiyaç duyulmaktadır. Arz cephesinden sorunun temel kaynağı, söz konusu varlığın, şehirdeki ürün geliştiriciler olan paydaşlar tarafından yeteri kadar farkında olunmayışıdır. Nitekim

Van için ürün geliştirme düşünceleri içinde paydaşların çoğunun aklında kültür başlığının yer almaması bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca anlaşılmaktadır ki şehrin turizm paydaşları, İranlı ziyaretçilerin bilinen başlıca seyahat motivasyonları olan eğlence ve alışveriş başlıkları içinde, kültürel mirasın cazip bir ürün olabileceğine yeteri kadar inanmamakta, böylece ilgili başlıktaki talebi de yönlendirmekte yetersiz kalmaktadır. Yine bu noktada paydaşların bir kısmının ifade ettiği ve iki ülke kültürünün benzerliğinin kültürel mirasa dayalı cazip rekreasyon ürünü geliştirmeyi olumsuz etkilediği görüşü, bir yere kadar geçerli sayılsa bile, ortaya henüz bu anlamda yeterli ürün konmamış olması bu görüşün geçerliliğini sorgulamaya neden olmaktadır. Talep cephesinden ise yapılan araştırmalar, İranlı turistlerin Van tercihinde eğlence ve alışverişin baskın motivasyon olduğunu göstermektedir. Ancak Van turizminin gerek eğlenceye dayalı rekreatif etkinliklerde, gerekse alışverişe dayalı etkinliklerde İranlı ziyaretçilere kültürel mirasa dayalı ürün sunmadığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak özellikle şehrin SOKÜM varlığı başta olmak üzere genel olarak kültürel miras varlığına yönelik İranlı ziyaretçilerin bilgi ve farkındalık düzeyinin oldukça düşük olması önemli bir sorun başlığı durumundadır. Bu noktada yapılması gerekli olan çabalar, öncelikle bu konudaki bilgi ve farkındalığı arttırmak ve arkasından artan ilgi ve farkındalığa yönelik cazip rekreatif ürünler sunabilmektir.

Van'da kültürel mirasa dayalı cazip rekreasyon ürünü geliştirmenin önemi sadece İranlı turistler için değil, diğer ülkelere gelen ve yerli ziyaretçilerle birlikte yerel halkın rekreasyon talebi için de bir gereklilik durumundadır. Bu sayede sadece şehir, hem yerel halka ve hem de ziyaretçilerine rekreasyonel etkinlik seçeneği zenginleştirmekte kalmayacak, bunula birlikte ziyaretçi harcamaları ve kalış süreleri de artabilecek ve aynı zamanda söz konusu kültürel mirasın sürdürülebilirliğine de katkı sağlanabilecektir.

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye'nin en fazla ziyaretçi kabul ettiği ilk 10 ülke arasında İran yer almaktadır. İranlı ziyaretçilerin Türkiye 'de en fazla ilgi gösterdiği şehirlerden birisi ise sınır komşusu olan Van şehridir. DAKA raporuna göre (2018), Van'a gelen turistlerin %99,6'sını İranlılar oluşturmakta ve 2018 yılı genelinde Van'ın Kapıköy Gümrük Kapısı'ndan çıkış yapan İranlı sayısı 231.863 kişi olmuştur. Bu durumda İranlı ziyaretçiler, Van'ın en önemli kaynak pazarı durumundadır. Çalışma içerisinde gereksiz çok tekrarlar var

İranlı ziyaretçilere yönelik yapılan Van merkezli sınırlı sayıda araştırma bulunmakta ve araştırmaların büyük çoğunluğu İranlı ziyaretçilerin demografik, ekonomik ve eğilimlerini içeren profil araştırmaları niteliğindedir (Duman, 2016, Çetin 2017, DAKA 2018, Yılmaz ve Karaağaç 2019, Karaca, 2019, Şit ve Alaeddinoğlu 2020). Bu araştırmalarda İranlı ziyaretçilerin gezi-eğlence ve alışveriş temel motivasyonu ile Van'a geldikleri, yüksek derecede memnun kaldıkları ve bu memnuniyet sonucunda şehri tekrar ziyaret etme eğiliminde olduklarını ortaya konmuştur. Seyahat motivasyonu ve harcamaları içinde kültürel ürünler ise düşük düzeyde yer almaktadır. Araştırma bu veriden yola çıkarak, İranlı turistlerin şehrin kültürel mirasına dayalı rekreatif etkinliklere yönelik ilgi ve katılımlarını sorgulamaktadır.

Araştırmada Van ilinin somut ve somut olmayan kültürel miras potansiyelinin oldukça yüksek olmasına ve bu potansiyelin cazip rekreatif etkinlikler geliştirme için önemli fırsat sunmasına rağmen, şehirde bu fırsattan İranlı ziyaretçiler bağlamında yeteri kadar yararlanılmadığı ortaya çıkmıştır. İranlı ziyaretçilerin Van ilinin somut ve somut olmayan kültür mirası hakkındaki farkındalık ve ilgi düzeyleri oldukça düşük olarak tespit edilmiştir. Bu noktada sekiz tanesi Türkiye SOKÜM Ulusal Envanterine kayıtlı olan zengin SOKÜM varlıklarına yönelik ilgi ve farkındalığın, somut varlıklara göre daha da düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan araştırmada görüşleri alınan ve kimisi ildeki ürün geliştirme çabalarında sorumluluk üstlenen il turizm paydaşlarının çoğunluğunun da, yeni ürün geliştirmede ilin kültür mirasından yararlanma fikrini göz ardı ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu noktada ilde özellikle SOKÜM başta olmak üzere, ilin kültür mirasına dayalı tanıtım ve ürün geliştirme çabalarının yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda yerel halkın kültürel miras ile ilgili farkındalıklarının düşük olduğu da ortak görüşler

arasında yer almaktadır. Bu görüşler, ilin turizm paydaşları tarafından da ortak biçimde dile getirilmektedir.

İranlı turistler için Van'da ürün farklılaştırması yapmak ve bu sayede harcama ve kalış sürelerini arttırmak için, ilin zengin kültür mirasına dayalı rekreasyon etkinlikleri geliştirmek gerekmektedir. Bu rekreatif ürünlerin sadece İranlı ziyaretçiler için değil, aynı zamanda diğer uluslararası ve ulusal ziyaretçiler ve hatta yerel halk için de cazip ürünler olacağı tahmin edilmektedir. Bu sayede artan ziyaretçi memnuniyeti ile elde edilecek ekonomik kazanımın yanında, birçoğu kaybolmaya yüz tutmuş başta SOKÜM unsurları olmak üzere kültürel mirasın sürdürülebilirliğine de önemli katkı sağlanabilecektir.

Kaynakça

- Akcan, S. (2014). Anlatıcı Olarak Dengbej ve Dengbej Anlatılarındaki Kahramanların Makus Talihi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Film ve Drama. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Akdağ, M. (2018). İranlı Turistlerin Van'ın Sosyo-Kültürel Yaşamına Etkileri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 249-257.
- Alaeddinoğlu, F. (2007). Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5(1).
- Arvas, A. (2009). Aşıklar Çay Evi: Günümüz Van Aşık Geleneğinden Bir Fasıl. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(3), 180-196.
- Bayezit, R. (2019). Van Gevaş Yöresi Anlatı Geleneği (Hikâye-Masal). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı. (Yüksek Lisans Tezi), Van.
- Barlık, M. M. (2020). Ozan ve Dengbej: Türkiye'de Sözlü Geleneğin Kaybedilen Sesleri. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(63), 2186-2201.
- Batmaz, A. (2016). Van/Bardakçı Köyü'nde Seramik Pişirimi. Uluslararası Geçmişten Geleceğe Sanat Sempozyumu ve Sergisi.
- Baykan, N. O. ve Baykan, N. (2015). Binyıllar Boyunca Anadolu'daki Su Mühendisliği. 4. Su Yapıları Sempozyumu.
- Bulmuş, S. (2016). Geleneksel Dengbej Müziğinin Terapötik Etkisinin Psikanalitik Açıdan Değerlendirilmesi. *Spring*, 13, 109-118.
- Çavuşoğlu, R. ve Kaptaner, D., Ü (2018). Van'da Hıdırellez Geleneği. *Edebiyat Fakültesi Öğrenci Panelleri*, Taştan Z., Duman M. Z., Yılmaz G, Editör, Hiper Pegem Akademi Yayın Evi, İstanbul, ss.71-80
- Çetin, İ. (2017). Yeni Gelişen Turistik Destinasyonlar ve Van'ı Ziyaret Eden İranlı Turistlerin Özellikleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 44- 59.
- DAKA (2018), İranlı Ziyaretçilerin Van Ekonomisine Katkısı ve Beklentileri Araştırma Raporu, <https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/%C4%B0ranl%C4%B1%20Ziyaret%C3%A7ileri%20Van%20Ekonomisine%20Katk%C4%B1s%C4%B1%20ve%20Beklentileri%20Ara%C5%9F%C4%B1rmas%C4%B1.pdf>
- Demirbağ, İ.B. (1996). Türk Geleneksel Giyiminde Takı ve Aksesuarlar. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Anasanat Dalı Musiki Sanat Dalı Türk Halk Müziği Alanı. (Sanatta Yeterlilik Tezi), İstanbul
- Deniz, B. G., Turan, B. (2020). Kent Markalaşmasında Mimari ve Gastronomik Unsur Bütünlüğü Analizi: Tarihi Peynirciler Çarşısı ve Van Otlı Peyniri. *Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi*, 13(3), 443-458.
- Duman, Z. M. (2016). Van'a Gelen İranlı Turistlerin Profilleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46) 399-408.
- Duman, E., A. (2020). Geçmişten Günümüze Van Oturtma-Eğlenti Geceleri Geleneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73), 350-358.
- Er, B. (2012). Van İlinde Üretilen Takıların Bazı Özellikleri. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (El Sanatları) Anabilim Dalı. (Doktora Tezi), Ankara.

- Ergun, P. (2014). Türk Masal Anlatıcısının Kimliği. *Milli Folklor*, 26(104), 33-45.
- Eriçok, K. A. (2019). Küreselleşme Bağlamında Van'ın Kent Turizmi Olanaklarının Değerlendirilmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 44, 171-191.
- Groenewald, T. (2004). A Phenomenological Research Design Illustrated. *International Journal of Qualitative Methods*, 3(1), 42- 55.
- Güngör, C. (1995). Van Bölgesinde Tarihi Açından Halk Kültürünün İncelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Anasanat Dalı Musiki Sanat Dalı Türk Halk Müziği Alanı. (Yükseklisans Tezi), İstanbul.
- Güzel, E. ve Oskay, N. (2017). Van Gölü Havzasında Geleneksel Ayakkabıcılık Reşik ve Harik (Herik). *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 16(26), 267-282.
- Kalay, H. A. ve Yıldız, S. (2017). Akdamar Anıt Müzesi'nin (Kilisesi) Tarihsel Süreçleri ve Kültürel Miras Turizmi Açısından Önemi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 121-136.
- Karaca, E. (2019). Destinasyon Önem-Memnuniyet Analizi Bağlamında Van'ı Tercih Eden İranlı Turistler Üzerine Bir Araştırma. Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. (Yüksek Lisans Tezi), Batman.
- Kasımoğlu, H. (2011). Van Halk Masal ve Hikayelerinin İcra Bağlamı Olarak Divanhane (Duvakhane) Geleneği. *Milli Folklor*, 23(89), 170-178.
- Kaya, F., Cankül, D. ve Demirci, B. (2013). Türkiye'nin Önemli İnanç Turizmi Merkezlerinden Biri: Akdamar Kilisesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(24), 13-24.
- Kılıçhan, R. ve Köşker, H. (2015). Destinasyon Markalaşmasında Gastronominin Önemi: Van Kahvaltısı Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(3), 102-115.
- Meriç, S. ve Bozkurt, Ö. (2017). Van Gölü'nün Rekreasyonel Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 3(1), 154-167.
- Orhun, B. N. ve Meriç, S. (2020). Son Şans Turizminin Medyadaki Yansıması: Hasankeyf Örneği. *Journal of Academic Tourism Studies*, 1(1), 6-18.
- Oto, M. M. (2020). "Erciş Demeli-Çevirmeli" Türkü Söyleme Geleneğinde Özgün Formlar ve Yeni Tanımlar. *EJMD*, 16, 134-170.
- Önler, Z. (2020). Van'da Kose Oyunu. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 213-220
- Özbir, N. (2017). Van Bölgesinde Geleneksel Mutfak ile Modern Mutfak Tasarım Kriterlerinin İncelenmesi. İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Mimarlık Programı. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Özbir, N. (2017). Mutfak Bağlamında Van Evi Tasarımı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 33, 63-77.
- Öztürk, S. (2012). Kadın Kimliği Bağlamında Kültürel Bellek ve Van Merkezdeki Kadın Dengbeğliği Yansımaları. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anabilim Dalı Türk Müziği Programı. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Öztürk, İ., Genç, M. ve Öztürk, G. (2019). Hakkâri Parzun Dokumaları. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(34), 2298-2308
- Öziş, Ü., Arısoy, Y., Alkan, A. ve Özdemir, Y. (2008). Türkiye'deki Tarihi Su Yapılarının Evrensel Önemi. TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi.
- Sevinç, H. ve Azgün, S. (2012). Bölgesel Kalkınma ve İnanç Turizmi Bağlamında Akdamar Kilisesi Örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), 17-21.
- Şit, C. ve Aladdinoğlu, F. (2020). Uluslararası Turistlerin Van Algısı, *Journal of Humanities and Tourism Research*, (Özel Sayı 5), 112-133.
- Uşma, G. ve Urfaloğlu, N. (2018). Geleneksel Van Evlerinin Cephe Özellikleri ve Tipolojisi Üzerine Bir İnceleme. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 33(1), 1-16.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (sekizinci baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, V. ve Karağaç, M. (2019). Turizmin Yerel Kalkınmadaki Öneminin Değerlendirilmesi: Van Kenti Örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19).
- <http://www.prestijgazetesi.com/haber-van-in-asirlik-yoresel-ayakkabisi-resik-14888.html> Erişim Tarihi: 10.11.2020
- <https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/vanin-resik-ayakkabilari-avrupaya-da-gonderiliyor> Erişim Tarihi: 10.11.2020
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/van/gezilecekyer/tarihi-van-evleri-mahallesi> Erişim Tarihi: 10.11.2020
- <https://ilkha.com/kultur/van-in-3-bin-yillik-tarihi-samran-kanali-unesco-yolunda-145666>Erişim Tarihi: 12.11.2020
- <https://van.ktb.gov.tr/TR-76401/van-kalesi.html> Erişim Tarihi: 12.11.2020
- <https://vanlinihathoca.com/van-oturma-gecesi-gelenegi.html> Erişim Tarihi: 12.11.2020
- <https://van.bel.tr/HaberDetay/van-protokolu-oturma-gecesi-ile-stres-atti.html> Erişim Tarihi: 08.12.2020
- <https://van.ktb.gov.tr/TR-88275/van-kahvaltisi.html> Erişim Tarihi: 08.12.2020
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html> Erişim Tarihi: 08.12.2020
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html> Erişim Tarihi: 08.12.2020
- <https://www.indyturk.com/node/325366/kultur/tarihi-savat-gumusü-yok-oluyor> Erişim Tarihi: 04.08.2021
- <https://www.haberler.com/asiklar-cayevi-gonullere-hitap-edecek-2091047-haberi/> Erişim Tarihi: 04.08.2021
- <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/baba-meslegi-comlekçiligi-yasatmaya-calisiyor/1376883> Erişim Tarihi: 04.09.2021
- <https://www.vandahaber.com/yazarlar/nuran-akcap-demirhan/tandir-gelenegi-eyvan/810/>Erişim Tarihi: 04.09.2021
- <http://blog.milliyet.com.tr/hidirnebi/Blog/?BlogNo=54759> Erişim Tarihi: 04.09.2021
- https://www.konhaber.com/habervan_da_yardimlasmanin_eglenceye_donusturuldugu_kose_gelin_gelenegi_yasatiliyor-1538777.html Erişim Tarihi: 04.09.2021
- <https://www.wanhaber.com/van-da-kose-gelin-gelenegi-tekrar-yasatiliyor-resimleri,945.html> Erişim Tarihi: 04.09.2021
- <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html> Erişim Tarihi: 10.09.2021